

BEGRIPPENKADER: ETNISCH – CULTURELE MINDERHEDEN

1. Inleiding

In dit hoofdstuk proberen we meer klaarheid te scheppen in de verschillende begrippen die gebruikt worden om personen met een andere etnische achtergrond of subdoelgroepen aan te duiden. We willen in de eerste plaats een aantal vragen stellen, zonder afgewerkte oplossingen aan te reiken.

Om verschillende redenen worden in onze maatschappij mensen ingedeeld in bepaalde categorieën volgens hun afkomst. Eén van de duidelijkste, en ook de minst problematische is de categorisering met *een juridisch reden*. Benamingen als ‘vluchteling’ en ‘vreemdeling’ komen overeen met een juridisch statuut dat aan de betrokkene bepaalde rechten en beperkingen geeft. Het officieel toekennen van een statuut kan de persoon ook bescherming geven, zoals in het geval van vluchtelingen.

Een tweede reden zullen we in deze denkoefening *de ‘politiek administratieve’* noemen. Om verschillende, soms ook weinig rationele redenen vinden lokale en nationale overheden het belangrijk om inzicht te hebben in de samenstelling van de bevolking volgens afkomst. Hierbij is het in veel gevallen minder duidelijk waarom categorieën nodig zijn en worden termen vaak in verschillende betekenissen gebruikt. Iets wat er ook toe leidt dat begrippen een belangrijke emotionele lading krijgen en je discussie krijgt over de ‘politieke correctheid’ van bepaalde termen.

Ten slotte worden ‘etnische’ categorieën veelvuldig gebruikt in *de hulpverlening en in maatschappelijke voorzieningen*. Hier spreekt men meestal van doelgroepen en subdoelgroepen. Ook in de gezondheidszorg en de gezondheidspromotie is het een veel gebruikt uitgangspunt dat programma’s op maat van de (sub)doelgroep moeten gemaakt worden en dat we met culturele diversiteit en specifieke behoeften van deze groepen moeten rekening houden. Als voorbeeld kunnen we hier aanhalen : preventie van hiv en aids waarbij rekening gehouden worden met specifieke waarden en normen omtrent seksualiteit.

We moeten ons echter bewust zijn van de risico’s die we nemen bij het gebruiken zulke categorieën. Met name kan het toekennen van een bepaald *‘etiket’* ertoe leiden dat de persoon in de eerste plaats als ‘migrant’ ‘allochtoon’ geïdentificeerd wordt, en dus vereenzelvigd wordt met iets wat eigenlijk maar één aspect van zijn/haar persoon is. Terwijl individuen natuurlijk ook veel andere eigenschappen hebben die misschien veel belangrijker zijn voor deze personen zelf. Iemand zal zichzelf misschien eerder zien als ‘voetballer’ ‘onderzoeker’, ‘vader’, ‘spoorwegaarbeider’ etc...

2. Terminologie

Etnisch-culturele minderheden¹ :

Het geheel van de allochtonen, de vluchtelingen en de woonwagenbewoners en de niet tot voornoemde groepen behorende vreemdelingen die zich in België bevinden zonder wettig verblijfsstatuut en die wegens hun noodsituatie opvang of bijstand vragen;

Migrant²:

Iemand die zijn vertrouwde omgeving verlaat om zich elders, dikwijls in een ander land, te gaan vestigen – definitief, of toch tenminste voor langere tijd.

De bekendste groep zijn de arbeidsmigranten, welke verschillend zijn van de ‘trekarbeider’ die zich voor een kortere periode elders gaat vestigen (meestal seizoensgebonden).

Allochtonen¹:

Personen die zich legaal in België bevinden, ongeacht of zij de Belgische nationaliteit hebben, en die tegelijkertijd aan de volgende voorwaarden voldoen :

- a) minstens één van hun ouders of grootouders is geboren buiten België;
- b) zij bevinden zich in een achterstandspositie vanwege hun etnische afkomst of hun zwakke sociaal-economische situatie;

Gezien deze begripsomschrijving uit het Vlaams Minderhedendecreet komt en doelstellingen beoogt, is de achterstandspositie of zwakke sociaal-economische situatie een aanvulling.

Allochtonen²:

Iedere persoon van niet-Belgische afkomst die in België verblijft. Dit begrip staat in tegenstelling tot het begrip autochtoon.

Vreemdeling²:

Een vreemdeling is ‘iemand die van elders komt’.

Gezien dit woord verwijst naar iemand die ‘vreemd’ of ‘raar’ is, kan dit voor sommigen een negatieve emotionele lading hebben. Het boekje ‘snelwegen of wegblokkades’ stelt voor om het begrip ‘vreemdeling’ beter niet te gebruiken.

Vreemdeling³

Al wie het bewijs niet levert dat hij de Belgische nationaliteit bezit.

Vluchteling⁴

Iedere persoon die uit gegronde vrees voor vervolging wegens zijn ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een sociale groep, of zijn politieke overtuiging, zich bevindt buiten het land waarvan hij de nationaliteit bezit, en die de bescherming van dat land niet kan, of uit hoofde van bovenbedoelde vrees, niet wil invoeren.

¹ Het Vlaams Minderhedendecreet zoals op 28 april 1998 aangenomen door het Vlaams Parlement.

² Van Geertruyen, Godelieve, ‘snelwegen of wegblokkades?’, Woordgebruik in het migrantendebat’, Gent, Provinciaal Centrum voor Interculturele Vorming, 1999

³ Wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen

⁴ Het verdrag van Genève van 1951

Vluchteling⁵:

Iemand die vlucht of gevlucht is voor levensgevaar of geweld of voor dreiging daarvan of bedreiging daarmee.

Deze begripsomschrijving is veel ruimer dan deze vanuit het Verdrag van Genève. Hier vallen ook milieuvluchtelingen onder, of zij dit vluchten voor oorlogsgeweld, familiegeweld, de maffia, ...

Kandidaat-vluchteling = asielzoeker⁶

De kandidaat-vluchteling of asielzoeker is degene die een asielaanvraag heeft ingediend en een voorlopig verblijf op het grondgebied heeft zolang er geen definitieve beslissing werd genomen over zijn aanvraag. Een vreemdeling is asielzoeker vanaf het ogenblik dat hij de grens overschrijdt om asiel aan te vragen tot op het ogenblik dat de Commissaris-Generaal voor de Vluchtelingen en Staatlozen (CGVS) hem als vluchteling erkent.

Erkende vluchteling of conventie-vluchteling⁶

Een erkende vluchteling heeft het vluchtelingenstatuut verkregen en heeft op grond van zijn vluchtelingenstatus een verblijfsrecht in België. Een vluchteling is volgens de Conventie van Genève uit 1951 iemand die zijn land verlaat uit angst om persoonlijk vervolgd te worden. De vervolging kan om verschillende redenen gebeuren:

1. Ras
2. Godsdienst
3. Nationaliteit
4. Politieke overtuiging
5. Het behoren tot een bepaalde sociale groep

Dienstweigering en geslacht geven soms ook aanleiding tot vervolging maar zijn niet als vervolgingsgrond opgenomen in de Conventie. Toch kunnen in bepaalde gevallen deze redenen ook aanleiding geven tot erkenning als vluchteling.

Woonwagengewoners⁶:

personen met een nomadische cultuur, die zich legaal in België bevinden en die traditioneel in een woonwagen wonen of gewoond hebben, in het bijzonder de autochtone voyageurs en de zigeuners, en degenen die met deze personen samenleven of er in de eerste graad van afstammen;

Nieuwkomers⁶:

Nieuwkomers zijn vreemdelingen die zich voegen bij de allochtonen die zich bevinden in het Nederlandse taalgebied of het tweetalig gebied Brussel Hoofdstad, in het kader van gezinshereniging of gezinsvorming, of die als asielzoeker België binnenkomen. Nieuwkomer is men gedurende een beperkt aantal jaren nadat men geëmigreerd is. Recentelijk worden ook geregulariseerde vreemdelingen tot de groep van nieuwkomers opgenomen.

Gezien deze begripsomschrijving voortkomt vanuit het Vlaams Minderhedendecreet wordt er verwezen naar het Nederlandse taalgebied of het tweetalig gebied Brussel Hoofdstad. Wanneer er vanuit een andere context naar 'nieuwkomer' wordt verwezen, is het taalgebied niet van belang.

⁵ van Dale, Groot woordenboek Nederlands

⁶ Het Vlaams Minderhedendecreet zoals op 28 april 1998 aangenomen door het Vlaams Parlement.

Mensen met een precair verblijf⁷

Mensen die over een tijdelijk, legaal verblijfsstatuut beschikken, maar zodra deze verblijfstitel verstreken is, hun wettig verblijf in België dreigen te verliezen.

Het kan gaan over één van onderstaande groepen

- *Asielzoekers = Kandidaat-Vluchtelingen* (zie definitie supra) waarbij de asielaanvraag nog in onderzoek is of waar een schorsend beroep is ingesteld.
- *Arbeidsmigranten* waarbij de verblijfsstatus verbonden is aan het hebben van werk (B.v. houders van een zakenvisum)
- *Buitenlandse Au-pairs* in het bezit van een geldige verblijfsstatus
- *Buitenlandse studenten* waarbij de verblijfsstatus (studentenvisum) o.a. verbonden is aan het uitoefenen van een studie.
- *Kandidaat-gezinshereniging* waarbij de aanvraag tot hereniging met hun echtgeno(o)t(e) of familieleden, die een vast verblijfsrecht in België hebben, onderzocht wordt en dit in afwachting een tijdelijke legale verblijfsstatus ontvangen.
- *Toeristen* in het bezit van een geldige aankomstverklaring, toeristenvisum, ...
- *Slachtoffers van mensenhandel* die in het bezit zijn van een tijdelijk verblijfsstatuut in toepassing van de omzendbrief van 7 juli 1994 en 17 april 2003 betreffende de afgifte van verblijfs- en arbeidsvergunningen.
- *Diplomatiekers of consultants* waarbij de verblijfsstatus verbonden is aan hun tewerkstelling op de ambassade/consulaat.
- ...

Mensen zonder wettig verblijf⁸

(ook mensen zonder papieren genoemd) zijn alle vreemdelingen die zonder legale verblijfstitel op het Belgisch grondgebied verblijven.

Binnen deze totale groep zijn er wel een aantal categorieën te onderscheiden, afhankelijk van het feit of zij vroeger een legale (tijdelijke, voorwaardelijke of zelfs definitieve) verblijfsstatus bezaten of niet:

- *Arbeidsmigranten zonder verblijfsrecht*, vreemdelingen die na stopzetting of verbreking van hun arbeidscontract, hun arbeids- annex verblijfsvergunning kwijtspelen, maar toch verder (illegaal) in België verblijven.
- *Au-pairs*, die na afloop van hun vergunning verder (illegaal) in België verblijven.
- *Buitenlandse studenten zonder verblijfsrecht*, vreemdelingen die het statuut van student niet langer meer kunnen inroepen om hun verblijf te wettigen (omdat de voorwaarden om hun statuut te behouden of te verlengen niet meer vervuld zijn).
- *Clandestienen*, vreemdelingen die zonder papieren, of ten hoogste met een toeristenvisum het land binnenkwamen, en (na afloop van de geldigheidstermijn van het visum) illegaal in België verblijven zonder ooit een aanvraag voor een verblijfsvergunning te hebben gedaan.
- Vreemdelingen die hun *diplomatiek/consulair statuut* verloren zijn (bv personeel van een ambassade/consulaat na ontslag), maar toch verder (illegaal) in België verblijven.
- Vreemdelingen die een *Ministerieel Besluit tot terugwijzing of een Koninklijk Besluit tot uitzetting* kregen (voor een periode van 10 jaar).
- Vreemdelingen die vroeger een onbeperkt verblijfsrecht in België hadden, na vertrek hun verblijfsrecht verloren zijn, en bij terugkeer niet aan de voorwaarden van het KB van 7/8/95 voldoen, en aldus geen machtiging tot verblijf na terugkeer krijgen.

⁷ VMC, Visietekst op terugkeer en verwijderingsbeleid, nog niet gepubliceerd

⁸ Tekst goedgekeurd door de ICEM-werkgroep Opvangbeleid op 17 juni 2002 over het opvangbeleid voor mensen zonder wettig verblijf in Vlaanderen

- *Uitgeprocedeerde asielzoekers*, vreemdelingen die ooit in de asielprocedure gezeten hebben maar na afwijzing van hun dossier op het niveau van de ontvankelijkheid of de gegrondheid, na al dan niet alle beroepsmogelijkheden te hebben uitgeput, een bevel kregen het land te verlaten, maar daar geen gevolg aan gaven.
- *Uitgeprocedeerden in het kader van gezinshereniging*, vreemdelingen die een aanvraag deden om met hun echtgeno(o)t(e) of familieleden, die een vast verblijfsrecht in België hebben, herenigd te worden, maar wier dossier wordt afgewezen, omdat ze niet beantwoorden aan de wettelijke criteria voor gezinshereniging.
- *Uitgeprocedeerden in het kader van mensenhandel*, vreemdelingen die in toepassing van de omzendbrief van 7 juli 1994 betreffende de afgifte van verblijfs- en arbeidsvergunningen een (tijdelijk) verblijfsstatuut bekwamen, maar dit verliezen omdat ze geen verklaring of klacht neerlegden bij de politiedienst/parket, of omdat de klacht/verklaring onvoldoende blijkt om de zaak door het gerecht verder te laten onderzoeken, of omdat de verklaring of klacht van betrokkene bij de gerechtelijke procedure niet meer van belang blijkt te zijn.

Vreemdelingen die op het grondgebied gedoogd worden⁹:

Vreemdelingen die niet beschikken over een legale verblijfstitel, maar (voor beperkte duur) in België gedoogd worden en gedurende deze periode niet verwijderd zullen worden.

Een aantal categorieën van vreemdelingen worden officieel gedoogd.

- *Niet begeleide minderjarigen* kunnen geen uitwijzingsbevel krijgen zolang ze minderjarig zijn, en dus ook niet administratief worden opgesloten (artikel 118 van het KB van 8/10/81)¹⁰
- Mensen zonder wettig verblijf die een aanvraag voor regularisatie van hun verblijf in het kader van de *regularisatiecampagne* indienden, worden wettelijk gedoogd in afwachting van een beslissing en kunnen niet verwijderd worden (artikel 14 van de wet van 22/12/99)
- *Uitgeprocedeerde asielzoekers die een schorsingsberoep in hoogdringendheid indienden bij de Raad van State*, kunnen niet worden verwijderd zolang de Raad van State geen uitspraak over de schorsing heeft gedaan (n.a.v. het Conka arrest van 5/2/2 van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft het Ministerie van Bi Za op 19/07/02 aan DVZ deze richtlijn gegeven)
- Mensen zonder wettig verblijf die *gehuwd zijn met een Belg of EU-vreemdeling met vast verblijf in België*, mogen niet verwijderd worden (arrest Europees Hof van Justitie van 25/07/02 in de zaak C-459/99)
- (feitelijk samenwonende) familieleden kunnen via repatriëring niet zomaar uiteengerukt worden (artikel 8 van het EVRM). *Gezinsleden van een legaal verblijvende vreemdeling, Belg of EU-burger* kunnen dus niet worden uitgewezen.¹¹
- *Erkende staatlozen* kunnen niet worden uitgewezen (Verdrag van New York betreffende het statuut van staatloze van 28/09/54 en artikel 3 EVRM)
- In een *aantal medische situaties* is terugkeer (tijdelijk) niet mogelijk. Ofwel gaat het om ernstige aandoeningen waarvan er geen adequate behandeling beschikbaar of toegankelijk is in het herkomstland (art. 3 EVRM). Ofwel kan het gaan over medische situaties waarbij het reizen (tijdelijk) onmogelijk is.

⁹ VMC, Visietekst op terugkeer en verwijderingsbeleid, nog niet gepubliceerd

¹⁰ In de wet staat wel dat in bijzondere omstandigheden de Minister van Binnenlandse Zaken of zijn gemachtigde hiervan kan afwijken. Zo worden in de praktijk niet begeleide minderjarigen vanaf de leeftijd van 16 jaar wel teruggestuurd, als uit hun gedrag blijkt dat zij over voldoende maturiteit beschikken om zelf terug te keren.

¹¹ Het EVRM definieert het gezin als feitelijk samenwonende familieleden. Dus ook ongehuwde samenwoners, grootouders of meerderjarige kinderen die samenwonen komen in principe in aanmerking.

- Mensen zonder wettig verblijf die omwille van veiligheidsoverwegingen (nog) niet kunnen worden uitgewezen. Zij verkeren in de situationele onmogelijkheid om terug te keren (bv. asielzoekers met een *Niet-terugleidingsclausule* van het Commissariaat-Generaal, mensen die afkomstig zijn van een *land dat op de IOM-lijst* staat van niet-repatrieerbare landen, mensen die *geen laisser-passer* kunnen krijgen).

Bepaalde categorieën worden vaak officieus gedoogd:

- Mensen zonder wettig verblijf die *een akte van aangifte van het huwelijk* hebben gekregen van de ambtenaar van de burgerlijke stand (die dus alle vereiste documenten om hier te huwen hebben voorgelegd), worden in afwachting van hun huwelijk (waarvan de datum in de akte werd vermeld) niet administratief aangehouden en/of uitgewezen.
- Mensen zonder wettig verblijf die een verzoek tot machtiging van verblijf omwille van humanitaire redenen (*artikel 9, lid 3 van de verblijfwet*) indienden, worden in afwachting van een beslissing vaak gedoogd op het grondgebied, doch niet altijd.
- Mensen zonder wettig verblijf die in administratieve hechtenis zijn, worden niet uitgewezen zolang het *beroep bij de raadkamer* (tegen de opsluiting) nog hangende is

Gezinshereniger¹²

De wettelijke gezinsleden van een in België gemachtigde of gevestigde 'Belg of vreemdeling' die van het moederland naar België overkomen. Dit kan gaan over een huwelijkspartner, kinderen of ouders.

Gezinsvormer¹³

Een niet-Belgische partner die naar België komt om hier te huwen en alzo een gezin te vormen.

Brussel, Februari 2004

Ellen Druyts – Coördinatrice van Medimmigrant

BRONNEN:

- Van Geertruyen, Godelieve, 'snelwegen of wegblokkades?', Woordgebruik in het migrantendebat', Gent, Provinciaal Centrum voor Interculturele Vorming, 1999
- VMC, 'Visie op terugkeer en uitwijzingsbeleid', nog niet gepubliceerd
- ICEM-Werkgroep, 'kerntaken voor het opvangbeleid voor mensen zonder wettig verblijf', tekst goedgekeurd door ICEM-Werkgroep Opvangbeleid, 2002
- Brugge, Wolf; Neuckens Dimitry; Somers, Eric, 'In slechte Papieren?', Opvangbeleid voor mensen zonder wettig verblijf in Vlaanderen, Brussel', VMC, maart 2003
- Het Vlaams Minderhedendecreet zoals op 28 april 1998 aangenomen door het Vlaams Parlement
- Van Dale, Groot woordenboek Nederlands

¹² Juridische dienst, Vlaams Minderhedencentrum

¹³ Juridische dienst, Vlaams Minderhedencentrum